

ФІЛОСОФІЯ

УДК 316.772.5

Ю. Л. Афанасьєв

ІНФОРМАЦІЯ ТА ЕНТРОПІЯ У СУЧАСНОМУ КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ

Стаття є спробою охарактеризувати сучасний стан взаємовідносин між інформацією та ентропією у сучасному культурному просторі, виявити напрямки розвитку ентропійних тенденцій у сучасному світі та застерегти від наслідків їх «непомічання».

Ключові слова: інформація, ентропія, інформаційне суспільство, культурний простір

Нинішню історичну добу сьогодні нерідко називають інформаційною, а сучасну світову спільноту – інформаційним суспільством. І підстави для цього дійсно є. Принаймні, розвиток інформаційних технологій та зростання значення останніх нині очевидні.

Втім, про інформаційне суспільство науковці заговорили вже у 60-70 рр. ХХ століття. Цей термін зустрічається вже у працях таких японських дослідників як М.Махлуп, Т.Умесао, Й. Самуда, Т. Сакайя, а згодом і у американських та європейських науковців – Е. Тоффлера, У. Дайзарда, З. Бжезінського, М. Понятовського, К. Ясперса, М. Макклюена та інших. Всі вони підкреслювали значення інформаційного розвитку суспільства як нової історичної віхи цивілізаційного поступу. У колах інтелектуалів входять у широкий вжиток такі терміни як «суспільство знань», «цифрове суспільство», «суспільство мережевого інтелекту».

Побудова інформаційного суспільства стає стратегічною метою провідних держав світу – США, Японії, Канади, в також країни – члени Європейського Союзу. Усвідомлюючи актуальність та перспективність розвитку інформаційної сфери як запоруки конкурентоспроможності, все більше країн обирають аналогічну стратегію, зокрема й Україна.

Втім, часто-густо саме розуміння інформаційних процесів носить, можна сказати, вульгарно-технологічний характер. Під інформатизацією, розвитком інформаційних систем здебільшого розуміють підвищення здатності технічних засобів до швидкого та зручного форматування, «складування» та транслявання певних повідомлень та масивів знань. Власне і саму інформацію в такий спосіб розуміють власне як масив повідомлень, масив знань.

Разом з тим сучасна теорія інформації, особливо в її культурологічній інтерпретації, мислить інформацію значно глибше і об'ємніше. Зокрема, як і Клод Шеннон, якого називають «батьком теорії інформації», сучасні дослідники не можуть і не повинні ігнорувати закономірної присутності поруч із інформацією такого феномену як ентропія. Інформація та ентропія – парні категорії. Їх взаємовідносини складні, але і цікаві. Особливо сьогодні, коли інформація стає полем не тільки пізнавального інтересу, але й полем політичної, геополітичної та й усякої іншої боротьби. Чи не центральним сектором цієї боротьби є нині культурний простір. Тому **метою** запропонованого в цій статі дискурсу є спроба охарактеризувати сучасний стан взаємовідносин між інформацією та ентропією у сучасному культурному просторі, виявити напрямки розвитку ентропійних тенденцій у сучасному світі та застерегти від наслідків їх «непомічання».

А розпочати цей дискурс хотілось би з нагадування про знамениті «враження» Канта: зоряне небо над головою і моральний закон всередині нас. «Зоряне небо» і «моральний

закон» це своєрідні метафори двох необхідних умов людського існування – природи і культури, які у свою чергу є двома основними системами упорядкування, оформлення світу. У цьому сенсі природа і культура є інформаційними системами. Адже інформація, від латинського слова *informare*, означає перш за все – надавати форму, форму яка може слугувати *information*, тобто повідомленням.

Природа – це неперевершена інформаційна система, система постійної взаємодії різноманітних природних форм, відображення їх одна в одній, система постійної детермінації одних повідомлень іншими, а через них і постійного руху в діалектичному протистоянні стабільності та мінливості як джерела розвитку.

Але культура як продукт і умова людського існування є якісно новою і, мабуть, динамічнішою системою організації у порівнянні із природою. Чи не в першу чергу культура має таку динаміку через те, що, на відміну від природи, яка має, можна сказати, «наївну», тобто безпосередню форму інформування, культура у інформаційному плані має як мінімум тріточну структуру: вона існує і як певний внутрішній, духовний зміст, і як його оформлення за законами знакових та інших комунікативних систем у повідомлення, чи систему повідомлень, і як розпредмечення, а потім опредмечення цих повідомлень уже на практиці. Постійна взаємодія і взаємоперехід культури, інформації та практики як процесу творення, оформлення, розпредмечення та опредмечення культури і є той соціокультурний процес, який забезпечує існування соціуму.

Якщо власне культурою є внутрішня, духовна складова зазначеного процесу, то інформація є його стрижнем і головним комунікатором, від якості якого в значній мірі залежить якість усього людського життя. Адже культура відповідає (намагається відповідати, мусить відповідати) на питання: «Як?». Але від характеру, способу і якості самого повідомлення цієї відповіді теж залежить дуже багато, дуже багато.

Тому структура культури взагалі з необхідністю вимагає наявності в ній такої складової як інформаційна культура. Якщо порівняти культуру з нервовою системою, то інформаційну культуру можна назвати другою сигнальною системою культури. Інформаційна культура виконує надзвичайно важливу роль. Саме вона має структурувати, систематизувати, упорядковувати культуру взагалі, а, як так, то і все людське життя. Інформаційна культура є формою культури, або культурою форми. А від того, наскільки переконливою, комунікативно ефективною є форма, зокрема, філософії, науки, мистецтва залежить ефективність цих форм культуротворення взагалі і, відтак, характер суспільного життя в цілому. Поки що зазначена вище система більш-менш справляється зі своїм завданням, адже суспільство в цілому тримається у певних кондиціях. Втім, мають місце й досить тривожні тенденції.

Справа в тому, що як у суспільстві, так і у природі наряду з інформацією як упорядкуванням завжди існує ентропія як деструкція, дестабілізація, деградація, хаос. З точки зору діалектики інформація та ентропія – нормальна категоріальна пара. Ентропія певною мірою потрібна і природі, і суспільству. Вона не дозволяє певній системі організації застигнути і, ставши стагнуючою, перетворитись у свою протилежність. Власне ентропія і виходить на авансцену, коли певна система досягає піку свого розвитку і починає стагнувати. А ентропія лише своєрідним чином інформує, що культура потребує оновлення, освоєння нових форм організації. Так смерть викошує те, що віджило, що вже саме почало перетворюватись у тлін. Так вовки – санітари лісу – вичищають те, що вже не здатне боротись за життя. Так, на ниві культури донедавна квітучі процеси можуть починають демонструвати «зів'яле листя», за чим неодмінно приходять усілякі там маньєризми, декаданси і тому подібні ентропійного характеру напрямки «творчої» діяльності, які руйнують усталену систему знаків, символів, канонів тощо. Але потім з'являється щось нове, енергійне, життєдайне і культурний поступ, процес пошуку нової гармонії продовжується. Серйозні проблеми у культурі починаються тоді, коли ентропійні процеси набувають великої

сили і енергії, розповсюджуються у глобальних масштабах і затягуються так надовго, що інформаційна культура вже не справляється зі своєю систематизуючою, упорядковуючою, гармонізуючою функцією. Її саму починають роз'їдати ентропійні процеси. На жаль, ми живемо саме у такий час, причому час цей триває вже більше століття.

Велетенські потоки месиджів різновекторного, на перший погляд, спрямування захлинають суспільство з усіх боків, а розгублене суспільство не тільки не намагається ввести ці потоки у цивілізаційне русло, а ще й піддається на лукаві «філософські» виправдання-обґрунтування на кшталт гасел плюралізму, свободи інформації тощо. Хоча невидиме русло, і загальний вектор у цих потоків є – ентропія як розсистемлення, дезорганізація і на кінець деградація усіх інститутів суспільного життя і насамперед культури як основи життя будь якої спільноти.

Слід зазначити, що ескалація ентропійних процесів у наші часи має і декілька чинників. Чи не найпомітнішим із них є сьогодні нечувана раніше відкритість, якщо не сказати розчахненість світу, з чим пов'язані міграційні процеси безпрецедентних масштабів. І те, що ми раніше у позитивному сенсі називали взаємопроникненням та взаємозбагаченням культур нині набуває відчутно негативних рис. Привабливі для мігрантів країни вже не встигають «переварювати», тобто культурно асимілювати все нових і нових прибульців, а останні вже і не прагнуть до культурної інтеграції, а утворюють анклави, в яких і їх рідна культура вже втрачає свою цілісність і системність, але і культура країни перебування засвоюється ними частіше з гірших сторін. Навіть донині міцні культурно-цивілізаційні моделі дробляться, розпорошуються і, з одного боку, слабшають, а з другого боку, стають усе більше напруженими і суперечливими як зсередини, так і ззовні, що призводить до наростання агресивності з різних сторін.

Розпорошеності, розсистемленості та втраті поступальності у світовому розвитку таких важливих форм культури творення як філософія (теософія), наука, мистецтво сприяє також збільшення на порядки числа суб'єктів творчої діяльності, особливо з числа тих, що або забули, або і не знають, що будь яка творчість має слугувати, має мотивуватись насамперед завданнями культури творення, удосконаленню культури суспільних відносин тощо. В старі часи культурно-цивілізаційні моделі творила політична та культурна аристократія, яка своїм авторитетом а то і владою запроваджувала ці моделі у життя. І процес розвитку, зокрема, філософської, світоглядної думки можна було прослідкувати у його тяглоті, наступності від одного мислителя, чи групи мислителів, до іншого, чи інших. Таку наступність, наприклад, у європейській філософії можна прослідкувати від Античності аж до XIX століття. І у мистецтві можна прослідкувати. Але от далі, як сказано у романі Льва Толстого: «Все смешалось в доме Облонских». Геній світової літератури вже тоді побачив наростання ентропійних тенденцій у суспільстві, у помешканнях та головах людей. Так, в «Анні Кареніній» йдеться саме про це. Усе змішалось. А це є головна суть ентропії. Білий колір можна розкласти на увесь спектр, в результаті чого ми отримаємо райдугу, а комбінування різних кольорів спектру дозволить нам створити чимало оригінальних та креативних витворів. Але якщо ми просто змішаємо усі фарби – ми отримаємо радикально сірий колір – колір перемоги ентропії. У свій час Казимир Малевич створив і виставив свій «Чорний квадрат» як символ кінця мистецтва. Але це ще не був кінець, це був початок кінця. Нескінчені виверти модерністських та постмодерністських екзерсисів, методологічний «плюралізм» загалом і навіть у рамках одного дослідження в філософських та інших текстах (не можна навіть часто-густо назвати їх дослідженнями), тотальна невизначеність термінами, а як так відсутність зрозумілої мови науки, філософії, мистецтва, культури взагалі, свідчить про те, наша, як і світова, культура взагалі і інформаційна культура зокрема знаходяться у глибокій кризі, що вже виливається і в системну кризу усіх суспільних інститутів, наприклад, у США, європейських країнах, не кажучи вже про наші скромні терени. А причина одна – втрата нашою спільнотою, зокрема осередками діячів культури головного

вектору – вектору творення, упорядкування та гармонізації культурних засад суспільного життя, як окремих націй, так і усього світу. Усвідомлення цього є сьогодні наше головне завдання.

Список використаної літератури

1. Бжезинський, З. Вибір. Світове панування, або глобальне лідерство = The choice: global domination or global leadership / Пер. з англ. Е. А. Нарочницької, Ю. Н. Кобякова. - М.: Міжнародні відносини, 2004.
2. Маклюэн М. Галактика Гутенберга: Становление человека печатающего. — М.: Фонд «Мир», Академический Проект, 2005. — с.103.
3. Тоффлер Е. Третья хвиля / Перекладач: Андрій Євса, за редакцією Віктора Шовкуна. —Київ: Видавничий дім «Всесвіт», 2000. —с. 480.
4. Тоффлер Э, Тоффлер Х. Создание новой цивилизации. Политика третьей волны / Сибирская молодежная инициатива. – Новосибирск: Изд-во НГУ, 1996. – 104 с.
5. Ясперс К. Смысл и назначение истории: Пер. с нем. 2-е изд. — М.: Республика, 1994. – с.527 — (Мыслители XX в.).

Дата надходження до редакції: 07.04.13

Y.L. Afanasyev

INFORMATION AND ENTROPY IN CONTEMPORARY CULTURAL SPACE

The article is an attempt to describe the current state of the relationship between information and entropy in the modern cultural space, to identify areas of entropic tendencies in the modern world and to prevent the consequences of their "unconscious".

Keywords: *information, entropy, information society and cultural environment*

УДК 316.77:004.738.5

И.Г.Онищенко

ИНТЕРНЕТ ТЕХНОЛОГИИ ФОРМИРОВАНИЯ ПОЛИТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

В статье рассматривается интернет как эффективный канал политической коммуникации, анализируются различные аспекты влияния интернет-технологий на формирование политической культуры.

Ключевые слова: *интернет, коммуникации, политическая культура, медианпространство, манипулирование.*

Современный этап развития украинского общества демонстрирует динамичные изменения политической сферы, что требует от профессионалов-политологов серьезного научно-теоретического обоснования новых форм политической деятельности и политического участия. В обществе эпохи Постмодерна, когда происходит снижение активности на межличностном уровне, новые информационные и коммуникационные технологии не только изменяют, но и разрушают многие из привычных представлений, стереотипов и оценок моделей взаимоотношений между индивидами, политическими институтами и государственными структурами. Серьезное влияние оказывают эти процессы и на изменение матрицы политической культуры. Новый коммуникационный инструмент – интернет это форма общественной и политической жизни, носящая наднациональный характер. Вместе с тем нельзя недооценивать национальную специфику его функционирования, которая отображает политическую культуру страны, вписывающуюся в её общеполитическую структуру. Именно поэтому важным аспектом формирования